

ПЕСНИЧКА
ЗБИРКАДрагомир
Брајковић

ЖИЖАК

Заћи ћеш једном и ти у шами
Коју створитићеш у свему ојка.
Прейознајти нећеш ни реч саму;
И њој ће шама бићи њојка.

И ни тишине бићи неће.
Ни ствари неће да се сложе.
Из шама, мање, већ излеће
Свеошћита шама – знак обнове.

И док је тризе твој љамичак
Суштинну њену освешљава
А на све љада лак различак
На самом љрају заборав.

Из жишка случајно зајаленој
Поново ошћита шама бије
Као да слој се са усана
Јавља у вишку енергије.

И збој твој мањи од свих шама
Ал' ошћитој шами стирашно близак,
Усред свих сања и омама
Ти дрхтирави буди жижак.
Унуитар оној шћито је љрошћив,
Шћито нишћита са свешћом не једначи
Ти буди нека шама љушћина
Малени жижак расићјај, зрачи!

Из књиге „Изабрана дела
Драгомира Брајковића”,
Универзитет, Подгорица, 2019.

Тешко питање и паметни одговори

Комисија Европске уније је поставила ноторно питање о односу науке и политике заједници 100 европских академија из свих научних области (међу њима је и Академија инжењерских наука Србије). Питање је гласило: како премостити јаз између науке и политике

НАУКА И ПОЛИТИКА

Борислав Сјојков

Најпре једно реторичко питање: да ли је уопште потребно објашњавати шта је теже, поставити питање или дати одговор на њега, када је то јасно? Сви ће потврдити да је лакше поставити питање јер извири из незнања о нечему, док одговор захтева више знања код питањег од онога који пита о нечему што већ зна. Слажем се, лакше је поставити питање него дати одговор који захтева више знања, зашто би иначе питани били питани.

Међутим, тако је све док питање не треба да постави политичар – креатор политике, а одговор да да научник уз наглашену стручност за конкретну тему. Када кажем научник, онда мислим на научника који има и доказано стручно или практично искуство. Док би научник (не сваки!) за ту тему требало да зна одговор јер је за то школован и практично обучен, политичар на власти (не сваки!) често њему не поставља питање јер и не зна шта и како да га пита, а уосталом сматра да зна одговор на свако питање и без научника иако нема потребно образовање нити неопходно знање за ту област. Значи да је у том случају далеко теже поставити питање јер политичар (а) уопште не зна шта да пита, или (б) сматра да по самој функцији коју обавља све зна боље од научника.

Тринаест одговора на једно питање

У основи, то је кључни разлог својеврсног дубоког јаза између политике и науке у неким земљама Европе. Научник не добија питања од значаја за развој државе, региона или града од креатора политике већ лута према свом нахођењу по научним, најчешће празнословним темама које сам бира и обрађује их у нечитким дебелим књигама које ретко ко чита. На другој страни, политичар не хаје за науку и не зна шта да је пита (док не загусти након неког видног промашаја) већ, покривен функцијским кишобраном, на све „зна” одговор иако много тога не

зна или се либи да постави питање ономе који више зна од њега да не би оскрнавио свој узвишени богомдани ауторитет.

Зато је Комисија Европске уније одлучила да разреши проблем дубоког јаза између науке и политике који постоји код неких од њених чланица, а код оних ван Европске уније нарочито, и тиме заустави њихово заостајање у развоју државе, региона или локалних заједница, а код којих се одлуке о развоју често доносе на нивоу политичког врха без нужних научних доказа о њиховој оправданости. Комисија је, дакле, поставила ноторно питање о односу науке и политике заједници 100 европских академија из свих научних области (међу њима је и Академија инжењерских наука Србије!). Овај пут питање је гласило: како премостити јаз између науке и политике, то јест како побољшати однос између ове две веома важне карике друштвеног система. Преко пројекта SAPEA, којим се дефинишу научни одговори на конкретна питања Комисије ЕУ, добила је ове године одговор у виду извештаја под називом *Осмиславање науке (Making Sense of Science)* – за љолићку у условима компљексности и неизвесности.

Извештај јасно казује да богатство знања на једној страни и бројни изазови на глобалном нивоу (демографска кретања, климатске промене, нестабилност тржишта, загађеност мора и копна, искушења са дигитализацијом итд.) нужно захтевају кооперацију науке и политике како би се умањиле неизвесности и нејасноће будућег развоја, а ту ствари не стоје ни мало ружичасто код многих земаља. Темељно питање је, дакле, како обезбедити прави смисао науци кроз сарадњу са политиком. У извештају SAPEA на ово питање Комисије ЕУ дефинисано је 13 одговора којим академије покушавају да отворе пут ка кооперацији науке и политике. Ево их у интегрисаном и сажетом виду.

Најпре, савети науке мора да буду засновани на чврстим научним или стручним доказима који су транспарентни и јасно исказани, како би се експлицитно оцениле неизвесности, нејасноће или узроци проблема или тензија. Смисао консултовања науке је у дефинисању и тестирању реалности, обухватајући описне оцене стања, аналитички поступак, каузалне и функционалне односе између појава и могуће нормативне о начину промене реалног стања. Ставови и конвенције појединих научних дисциплина улози научних консултација нису савршени и уједначени, али су надмоћни над интуитивним понашањем и честим волонтаризмом код доношења политичких одлука. Зато научна консултација може и треба да помогне код дефинисања одређених стратешких потеза креатора политике (енг:

policy maker), уз фокус на доступним и поузданим доказима и њиховим последицама, са потребним квалитативним и квантитативним аргументима. Научна консултација не треба да прописује решење већ да информише политичаре о узроцима и последицама неког стања или проблема и да упуту на опционе могућности решења.

Ефективно партнерство

Код тога треба имати у виду социјалне, политичке и моралне импликације одређених одлука, при чему плуралистичке вредности и етички принципи имају значајну улогу. Научници треба да воде рачуна о конкретној теми и контексту у коме се проблем разматра, уз схватање да они нису свезнајући већ обучени за сагледавање одређених проблема. Не постоји универзално прихватљив модел за дефинисање начина консултовања научника, те је потребно одредити конкретну процедуру, структуру и организацију консултативног процеса. Научници као и креатори политике треба да буду посебно осетљиви према разним предасудима и интересима.

Зато научно консултовање увек треба да има у виду и вредности, конвенције и преференце конкретних друштва или заједнице (субјективни или ирационални фактори).

Ефективност научних консултација зависи од састава научног тела које је укључено у процес консултовања, то јест од научног стручне легитимације научника (никако партијске!, прим. аут.), као и од квалитета дијалога са политичарима, што значи да однос између политичара и научника мора да буде заснован на узајамном поверењу и поштовању. У процес научног консултовања сви референтни актери и грађани треба да буду активно укључени, јер научно консултовање није ограничено само на политичаре већ обухвата комуникацију са ширим кругом оних којих се тема или проблем тиче и чије интересе дотиче. Ефективно партнерство политичара, научника и оних којих се тичу или који треба да имплементирају политичке одлуке, појачаће поверење код свих.

Тако би и питања науци било лакше дефинисати пре доношења политичких одлука чиме би, уз одговорност и политичара и научника, одлуке могле да добију пуно оправдање. На тај начин би се постигла објективнија равнотежа између власти и опозиције по одређеним питањима од значаја за друштво или заједницу. Можда би научници и политичари – креатори политике у Србији из овога могли нешто да науче. Научници, пре свега да буду и стручно (практично) оспособљени, а не само књишки и теоретски, а политичари да схвате да одлука без ваљаног научног доказа може скупо да кошта друштво или заједницу. ¶

Ка тумачењу Поперовог дела

Уредник Франко у свом уводу за ово издање са пуно права означава Карла Попера као „Леонарда да Винчија филозофије”. Поперова схватања била су високо цењена и од самих научника, попут физичара Ајнштајна, биолога Лоренца или економисте Фон Хајека

ФИЛОЗОФИЈА

Небојша Бановић

Поводом 25 година од упокојења једног од највећих филозофа 20. stoleћа, сер Карла Р. Попера (1902–1994), чувена европска издавачка кућа Шпрингер објавила је обиман зборник радова повећених систематском истраживању његовог вишеслојног дела. Ово значајно издање које докментује подстицајност и даљу актуелност Поперове филозофије, приредио је Ђузепе Франко с Универзитета у Ајнштату Инголштату, добитник Макс Веберове награде за привредну етику. Као што је познато, Попер (Аустријанац јеврејског порекла) утемељивач је филозофске школе

критичког рационализма и творац концепције отвореног друштва. Његова два главна дела која су га учинила славним широм света, *Логика исцртавања* (1934) и *Отворено друштво и његови непријатељи* том 1–2 (1945) имала су бројна издања и преводе на многе језике. У првом од њих дато је ново виђење структуре и сазнајних могућности научноистраживачке праксе, полазећи од модерних природних наука, и оно је извршило снажан утицај на савремену методологију и филозофију науке. У другом капиталном делу, на којем је Попер почео рад након Хитлеровог запоседања Аустрије и довршио га у изнуђеном егзилу, пружа се оштра критика тоталитаризма уз афирмисање идеолошке позиције умереног социјалиберализма и концепта отвореног друштва.

Оно што пак чини упечатљиву карактеристику његовог дела јесте једна ретко виђена и тешко досежна обухватност његових интересовања, компетенција и доприноса – почев од методологије науке и теорије сазнања, преко биолошке теорије еволуције, анализе модерне квантне физике, социјалне и политичке филозофије, филозофије историје... Уредник Франко га стога у свом уводу за ово издање са пуно права означава као „Леонарда да Винчија филозофије”. Током своје академске каријере, одгајио је низ следбеника, па је тако у Европи оформљена утицајна шко-

ла критичког рационализма, која је у другој половини 20. века остварила значајне домете. Поперова схватања су била високо цењена и од самих научника, попут физичара Ајнштајна, биолога Лоренца или економисте Фон Хајека – са чиме се мало који други модерни филозоф може похвалити.

Ово издање се састоји из уводног одељка о животу и делу, те одељка о научнотеоријским темељима, метафизици, теорији сазнања, биофилозофији, социјалној и политичкој филозофији, критичком рационализму у наукама, историји деловања самог критичког рационализма. Међу ауторима прилога налазе се реномирани филозофи и научници: Канитшајдер, Којтх, Езер, Фолмер, Андерсон, Церви, Вукетиц, Агаси... Један од приложника овом зборнику је и српски филозоф проф. Драган Јаковљевић, који је написао обимнију

расправу о Поперовом схватању о религији и веровању у Бога. У питању је контроверзна тема с обзиром на неједнозначност ставова овог мислиоца с тим питањем у вези. При том се Јаковљевићева интерпретација концентрише на закључно поглавље „Отвореног друштва и његових непријатеља”, које су други тумачи обично заобилазили као тешко за експликацију. У том одељку се Попер (крштен као протестант) позвао на великог протестантског теолога Кар-

ла Барта и његову тезу о погрешности гледишта да се Бог објављује у људској историји. Ову тезу је Попер онда довео у везу са властитом критичком историцизмом уз појашњење да то није значило и критику саме религије.

Осим тога, Јаковљевић утврђује присутност утицаја протестантске теологије и у склопу Поперова схватања, да бивамо оправдани управо кроз наше дело – а не кроз успехе остварене у политичкој историји. Кроз детаљну анализу агностичког става уз нуђење више могућих објашњења, Јаковљевић утврђује као изгледну могућност тумачења Поперова становишта у смислу једног специфичног агностицизма, праћеног са тенденцијом ка деистичком теизму. Најзад, овај тумач такође утврђује и значајно очитовање ранохришћанског гледишта из апостолског доба у склопу низа етичких теза овог великог филозофа. Укупно узевши, ради се о оригиналној и систематски утемељеној интерпретацији, која попуњава једну одавно присутну празнину у егзегези Поперовог дела, осветљавајући га из неких нових углова, те потискујући уврежену догму да критички рационализам подразумева атеизам.

Ово издање можемо препоручити не само нашој интелектуалној јавности већ такође и високообразовним установама као и научним институцијама. Оно може допринети бољој упознатости с теоријским, али и политичким особеностима Поперове филозофије критичког рационализма, те дати подстицаје за даља истраживања тематских комплекса које та филозофска оријентација покрива. ¶

